

شورای سیاست گذاری
مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران
معاونت پژوهش

تحقیق درسی سطح (۲)

عنوان:

تربیت فرزندان از دیدگاه امام رضا (ع)

استاد مربوطه:
سرکار خانم مشکوواتی

نگارنده:
زهرا نوذری

سال تدوین:
۱۳۹۴ پاییز

لَهُ مُلْكُ الْأَرْضِ
وَالنَّجْمُ مِنْ نَارٍ

چکیده

تریبیت عبارت است از شکوفا سازی استعدادها و جهت دهی آن به سوی کمال مطلوب تربیت ضروری ترین نیاز انسان در زندگی است. اهمیت تربیت، والدین را بر آن می دارد که به این مسولیت بزرگ ارج دو چندان نهند برای ایفای درست آن خود را به صلاح و آگاهی از روش و فنون تربیت مجهر بسازند و با الگو گرفتن از مریبان موفق در انجام دادن این وظیفه مهم بکوشند. بی شک معصومان موفق ترین مریبان و سیره قولی و عملی آنها مطمئن ترین الگو برای والدین در امر ظریف و پرپیچ و خم ترتیب است. این مقاله بر آن است تا نکاتی از سیره تربیتی امام رضا در تربیت فرزند را یادآوری کند و گامی هرچند ناچیز در ترویج معارف اهل بیت بردارد. سیره تربیتی امام رضا با توجه به سفر آن حضرت به خراسان و دوری از کانون خانواده چنانکه برخی از بزرگان قایلند - بسیار قابل توجه است چراکه تربیت فرزند آن هم از راه دور شیوه ای خاص می طلبد. در این پژوهش با بهره گیری از سیره و کلام امام رئوف علی بن موسی الرضا (علیهم السلام) به بررسی چگونگی تربیت دینی و اخلاقی کودک پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: تربیت، کودک، تربیت دینی، سیره رضوی، امام رضا (علیهم السلام)

مُشَكِّر و قَدْرَانِي:

سپاس خدای را که سخنوران، درستودن او باندرو شمارندگان، شمردن نعمت‌های اونداندرو
کوشندگان، حق او را که از این توانند؛ وسلام و دور دبر محمد و خاندان پاک او، طاهران مخصوص،
هم آن‌ها که وجود همان و اصرار وجود همان است؛ ونصرین پیوسته بر دشمنان ایشان تاروز
رستاخیز...

بدون شک جایگاه و مشرفت استاد، اجل از آن است که در مقام قدردانی از زحمات بني
شابت ایشان، بازیابن فاصرو دست نتوان، چیزی بگاریم. اما از تنبیه‌که تجلیل از استاد،
سپاس از انسانی است که هدف و غایت آفرینش را تایین می‌کند و سلامت امانت‌های را که
به دستش سپرده‌اند تحسین؛ بر حسب وظیفه و از باب "من لم يَكُنْ لِّغَمْ مِنْ الْخَلْقِينَ لِمَ
يَكُنْ لِّعَذَابَهُ عَذَابٌ"؛

فهرست

چکیده.....	ج
مقدمه	و
فصل اول : کلیات.....	۳
الف: تبیین موضوع.....	۳
ب: اهمیت و ضرورت پژوهش.....	۳
ج: اهداف پژوهش.....	۴
د: تعریف کلید واژه ها و مفاهیم کلیدی.....	۴
مفهوم تربیت.....	۴
مفهوم تربیت و تربیت دینی.....	۵
تعریف روش.....	۶
هـ: پیشینه موضوع.....	۶
و: روش پژوهش.....	۷
ز: سوالات.....	۷
بخش یک: انواع روش های تربیتی.....	۸
الف) روشهای شناختی.....	۸
روش اعطای بینش.....	۹
روش تربیتی موقعه.....	۱۰
ب) روشهای تربیتی عاطفی.....	۱۰
روش محبت و مهروزی.....	۱۰
روش تکریم شخصیت.....	۱۱
روش ایجاد فضای عاطفی - تربیتی.....	۱۲
ج) روشهای رفتاری.....	۱۳
روش تربیتی الگویی.....	۱۳
روش تربیتی امر به معروف و نهی از منکر.....	۱۴
روش تربیتی بهداشت و تغذیه سالم.....	۱۵
بخش دوم: امام رضا علیه السلام و تربیت فرزند.....	۱۶

تحت تأثیر آن است و تغذیه حلال و پرهیز از تغذیه با آن چه حرام است نیز بر تربیت انسان موثر است. امام رضا (ع) می فرماید: خدای متعال هیچ خوردنی و نوشیدنی را جایز نکرده مگر آنچه در آن سود و صلاحی است و هیچ چیزی را ممنوع نکرده مگر آنچه در آن زیان و نابودی و تباہی بوده است. پس هرچه سودمند و توانبخش جسم باشد و به بدن آدمی نیرو بدهد حلال است.^۱

یکی از مواردی که بر اخلاق آدمی و روحیات روانی او موثر است پرخوری و زیاده روی در خوردن است. امام رضا (ع) در این زمینه می فرماید: اگر مردم در خوردن به کم بستنده می داشتند، بدن هایشان سالم بود.

امام رضا (ع) همچنین در این زمینه می فرماید: بدن همانند زمین پاک و آماده برای زراعت است که اگر در آبادانی و آب دهی به آن مراقبت شود، به گونه ای که آب، نه بیشتر از نیاز به آن برسد تا آن را غرق کند و نه از اندازه کمتر باشد تا آن را به خشکی گرفتار سازد، آبادانی اش استمرار می یابد و خرمی اش بیشتر می گردد و کشت آن برکت می یابد، اما اگر از آن غفلت شود، به تباہی می گراید و علف هرز در آن می روید. بدن چنین حکایتی دارد و تدبیر آن در خوراک و نوشیدنی، چنین است. پس سامان و سلامت می یابد و عافیت در آن ریشه می گسترد. بنگر که چه چیز با تو و با معده ات سازگار است و تن تو با چه چیز نیرو می گیرد و چه خوردنی و نوشیدنی ای برای بدن سالم تر است، همان را برای خویش مقرر بدار و خوراک خود گیر.

در سیره تربیتی - بهداشتی امام رضا (ع) علاوه بر توجه به سایر ابعاد، به رعایت بهداشت، تغذیه سالم و نیز عوامل غیر مادی مؤثر در سلامتی مانند صدقه و عقیقه توجه خاص شده است. امام رضا (ع) عقیقه کردن برای پسر و دختر، نامگذاری، تراشیدن موهای سر نوزاد در روز هفتم و معادل وزن موها طلا یا نقره صدقه دادن را لازم شمرده و فرموده اند: فرزندانتان را در روز هفتم ختنه کنید؛ زیرا ختنه باعث پاکی بیشتر و رشد سریعتر آنان می شود. آن حضرت ضمن توجه به نکات تربیتی از رعایت نکات تغذیه ای غافل نبوده و همواره به تغذیه صحیح سفارش می کردند. یحیی صناعی می گوید: در «منا» بر حضرت رضا (ع) وارد شدم، در حالی که جواد (ع) در دامان حضرت نشسته بود و حضرت به او موز می داد.

^۱ بحار الانوار، ج ۶۲، ص ۱۴۰، حدیث ۱

همانطور که اشاره شد در روایات از پرخوری نهی شده است؛ چرا که کسی که پرخوری می کند نمی تواند عبادت را با توجه و حضور انجام دهد و عابد حقیقی نیست و غذای زیاد مانع حضور در عبادت است و کسی که عابد حقیقی است و مشتاق عبادت است به کمترین مقدار غذا اکتفا می کند تا در عبادت موفق باشد. از این رو امام رضا (ع) می فرماید: پرهیز از یک چیز، واگذاردن آن نیست. پرهیز از یک چیز تنها کم خوردن از آن است؛ و درجایی دیگر می فرماید: هیچ چیز نزد خدا منفورتر و مکروه تر از پرخوری نیست.

نتیجه گیری

انسان برای رسیدن به موفقیت به دو مقوله‌ی آگاهی و الگو نیازمند است، در نتیجه باید برای کسب هر یک از این دو تلاش نماید. دین مقدس اسلام برترین الگوهای زندگی موفقی فردی و اجتماعی را به ما می‌شناساند. تربیت مناسب نسل آینده و آموختن مهارت‌های لازم تربیت فرزند، از جمله مسائلی است که دین مبین اسلام و ائمه معصومین (علیهم السلام) به آن توجهی ویژه دارند.

در این میان بیانات گهربار امام رضا (علیه السلام) در مورد تربیت فرزند ره توشه‌ای عظیم در راه دست یابی به این امر خطیر می‌باشد. انسان با الگوبرداری از سیره ایشان و بکار بردن روش‌های اسلامی و تربیت نسل صالح می‌تواند به سعادت دنیوی و اخروی دست یابد.

در بینش و تحلیل قرآنی، حکایت آموزگاری خداوند و آموزش دیدن انسان، حکایت هویت و ماهیت انسانی است. به این معنا که انسان به جهت همین آموزش دیدن مستقیم از سوی پروردگار است که به مقام خلیفه‌الله‌ی نائل شده است، پس تعلیم و تعلم از مهم‌ترین امور سعادت‌آفرین برای انسان است. در سایه تعلیم و تربیت است که فرشتگان در برابر انسان سجده کردند و در سایه تعلم است که انسان می‌تواند دیگران را رشد داده و از علم آنها نیز بهره‌مند شود.

از این‌رو، استفاده از روش‌های تربیتی صحیح، از اصول و مبانی مهمی است که همه دست‌اندرکاران مسائل تربیتی باید به آن توجه نمایند. از این‌رو، در این نوشتار به طور اختصار به بیان روش‌های تربیتی امام رضا (ع) در سه حیطه شناختی، عاطفی و رفتاری اشاره شد. امید که در زندگی و تربیت فرزندان و جامعه خویش از این روش‌ها الگو گرفته و به آنها عمل نمائیم.

منابع و مأخذ

- ۱) قرآن کریم
- ۲) نهج البلاغه
- ۳) بحار الانوار
- ۴) ابن بابویه قمی، محمد بن علی بن حسین (شیخ صدوق)، عیون اخبار الرضا علیه السلام، تهران، جهان، ۱۳۷۸ق؛ ترجمه علی اکبر غفاری و حمیدرضا مستفید، تهران، صدوق، ۱۳۷۲.
- ۵) احسانی، محمد، روش های تربیتی انبیاء، (جزوه درسی) موسسه علوم انسانی جامعه المصطفی، ۱۳۸۵.
- ۶) اصفهانی، راغب، معجم مفردات الفاظ القرآن، بیروت، دارالسیاسیه، مدخل رب ص ۳۳۶.
- ۷) پایگاه اطلاع رسانی سراج اندیشه.
- ۸) حر عاملی، محمد بن حسن، ۱۰۳۳-۱۱۰۴ق. (توصیف گر) ضمیری، محمدرضا، ۱۳۴۶.
- ۹) حسینی، سیدریاض علی شاه، ابعاد اخلاقی و تربیتی امر به معروف و نهی از منکر در متون اسلامی، قم، جامعه المصطفی، ص ۱۷.
- ۱۰) دهخدا، علی اکبر، لغتنامه ج ۱۴، علی اکبر، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۲، ص ۵۵۰.
- ۱۱) رفیعی، بهروز، آراء دانشمندان مسلمان در تعلیم و تربیت و مبانی آن، قم، سمت، ۱۳۸۱، ص ۲۶۷؛ سیدعلی حسینی زاده، سیره تربیتی پیامبر و اهل بیت (نگرش بر آموزش با تأکید بر آموزش های دینی)، ص ۲۸.
- ۱۲) عمید، حسن، فرهنگ عمید، ۱۳۷۲، ج ۱، ص ۳۳۶.
- ۱۳) کتابچی، محسن، آئین زندگی از دیدگاه امام رضا(علیه السلام)، ۱۳۸۴.
- ۱۴) محمدی خواه، اصغر، تربیت فرزند برای زندگی بهتر، در سیره تربیتی امام رضا (ع)، ۱۳۸۶.
- ۱۵) نجفی، محمدحسن، جواهر الكلام فی شرح شرائع الإسلام، ج ۲۱، بیروت، داراحیاء التراث، ص ۳۵۶.
- ۱۶) هاشمی، سید محمد طاهر، مناقب اهل بیت از دیدگاه اهل سنت، مشهد، استان قدس رضوی، اول، ۱۳۷۸.

۱۷) همت بناری، علی، تربیت از دیدگاه امام سجاد (ع)، شهریور ۱۳۷۷. شماره ۱۸.